

« zurück blättern vor »

RUGOWAĆ v. imp., ab 1420. **1)** ‘in einer besonderen Gerichtssitzung den Anwesenden bekannte Vergehen öffentlich anzeigen und sich gegenseitig anklagen; eine Untersuchung durchführen’ – ‘publicznie zeznawać i wzajemnie oskarżać się na specjalnym posiedzeniu sądowym o wiadome obecnym przestępstwa; prowadzić śledztwo’: Anf. 15. Jh. JA XXVII 267, STP *Rugowane depactatio*. o 1444 R XXIII 305, STP *Conventio plebis rugouanie*. o [LBel.] 1439 AGZ XII 63, STP *In presenciam dominorum prescriptorum veniens Iohannes al. Risz quemadmodum per rugowane terrigenarum fuerat inculpatus pro furticinio*. – STP, TR, L, SWIL (prze.), SW (stp.), DOR (daw.). **2)** ‘jmd. von einer Stelle entfernen, entlassen; enteignen, aussiedeln’ – ‘usuwać z zajmowanego stanowiska; wypędząć, wydziedziczyć z nieruchomości, wysiedlać’: 1622 Smotr.El. 29, L *Więzicie nas, z urzędów ruguiecie, z cechów oddalacie, cerkwie pieczętuiecie*. o 1674–1684 Szem.Sum. 303 *Starego konia z cugu precz rugują, Ba, zgoła wszędzie starymi brakują*. o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.2 4 [...] z *Polski rugowani, Wodza swego w obrazach nie czczą Ariani?* o 1733 Leszcz.Gł. 74, L *Każdemu województwu nieznośna, widzieć swych postów rugowanych z Rzplty*. o (1853) 1953 Krasz.Jabł.II 163, DOR *Poczęto zaraz rugować wszystkich i wszystko ze starego dworu, uprzętać, zamiatać, czyścić, obijać, wykurzać, ogrzewać...* o 1955 Nowe drogi 1 s.19, DOR *Wobec masowego rugowania chłopów przez szlachtę z ich zagonów problem chłopski po 1840 r. stał się zagadnieniem palącym*. – TR, L, SWIL, SW, DOR. **3)** ‘verdrängen, ersetzen, beseitigen’ – ‘wypierać, zastępować, usuwać, eliminować’: 1769–1777 Zab. 8,3, L *Umiejętności dzikość i barbarzyństwo rugowały*. o (†1794) 1869 Jasiń.Pisma 32, DOR *Jużem rugował z serca niewinne zapaly, lecz litość i wspianość jeszcze w nim zostały*. o 1900 Tyg.Illustr. 17, DOR *Powozy mechaniczne rugują powoli zwykłe ekwipaże*. o 1950 Tatar.Hist.III 380, DOR *W fizyce teoria Einsteina przyjęła się dla przestrzeni tak samo jak dla czasu, rugując ich pojęcia absolutne*. – L, DOR. **4)** ‘von einigen chemischen Elementen: durch Einwirkung auf eine Verbindung bestimmte Elemente aus ihr entfernen, läutern; in der Mathematik: die Anzahl der Variablen oder Unbekannten in einem Gleichungssystem durch entsprechende Umformungen verringern’ – ‘o niektórych pierwiastkach: działając na jakiś związek usuwać, eliminować z niego pewne pierwiastki; w matematyce: zmniejszać liczbę zmiennych lub niewiadomych w układzie równań, stosując odpowiednie przekształcenia’: 1948 Pleś.Chem. 367, DOR *Wszystkie metale do otowiu włącznie rugują wodór z kwasów*. – SW (chem. fil. mat.), DOR (chem. mat.). ♦ **Etym: 1)** mhd. *rüegen, ruogen* v., ‘anklagen, beschuldigen, gerichtlich anzeigen’, LEX, nur für Inh. 1. **2)** nhd.

rügen v., ‘ein Vergehen anzeigen und gerichtlich verfolgen’, GRI, nur für Inh. 1. **3**) md. *rügen* v., ‘anklagen, beschuldigen, gerichtlich anzeigen’, LEX, nur für Inh. 1. ◊ **Konk:** *indagować* v. imp., bel. seit 1844, DOR, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *inkwirować* v. imp., bel. seit 1588, SPXVI, zuerst geb. L, nur für Inh. 1. ◊ **Der:** *wyrugować* v. pf., 1447 TymSąd 61, STP o 1655 Tw. Nad.Pask. 178 *i jako ta paniej / Ciebie wyrugowała, tak wzajem ty na niej / z miasta podobanego wyjdiesz i nową / Na jej miejscu zostaniesz cypryjską królową*. Zuerst geb. CN, nur für Inh. 2; *zarugować* v. pf., zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *zrugować* v. pf., †1837 Św., SW, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 2; *rugownik* subst. m., ‘öffentlicher Ankläger beim Dorfgericht’, [arch.] 1925 Święt.A.Hist.I 321, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1. ❖ Die Inhalte 2, 3 und 4 sind eine Umfangserweiterung der Folgen von Inhalt 1: Die Anklage (wegen eines Vergehens oder Verbrechens usw.) konnte zur Folge haben, daß der Angeklagte (A) verurteilt wurde, vgl. Inhalt 1, Beleg von (1603) 1754, ggf. (B) sein Amt niederlegen (Inhalt 2, Beleg von 1622) oder (C) sogar das Land verlassen mußte (Beleg von 1691 und 1733). Daraus entwickelte sich (D) der nicht mehr juristische Inhalt ‘entfernen’, zunächst (E) mit Objekt ‘Mensch’ oder ‘Tier’ (Inhalt 2, Beleg von 1674–1684), dann (F) auch ‘Sache’ (Inhalt 2, Beleg von 1853 / 1953: *wszystko*; Inhalt 3, Beleg von 1900) und (G) ‘Abstraktum’ (bereits 1769–1777, Inhalt 3; auch Inhalt 4). Unsere Belege erlauben nicht, diese Folge chronologisch lückenlos zu illustrieren, vgl. jedoch ↑*rug*. Das Verb könnte formell eine polnische Ableitung von ↑*rug* sein. Da die beiden Lehnwörter aber etwa gleichzeitig erscheinen, ist es wahrscheinlicher, die gleichzeitige Kenntnis der beiden deutschen Gerichtstermini bei der Entlehnung (und noch in der ersten Hälfte des 15. Jhs.) vorauszusetzen.

« zurück blättern vor »